

МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ УРОКУ — ЛАБОРАТОРНОГО ЗАНЯТТЯ НА ТЕМУ: «УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКИЙ ДОГОВІР 1654 Р. ПРОДОВЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОЇ ВІЙНИ» (ІСТОРІЯ УКРАЇНИ, 8 КЛАС).

Тема: Українсько-російський договір 1654 р.
Продовження Національно-визвольної війни.

Мета:

— показати місце Гетьманщини на політичній карті Східної Європи; розкрити зміст домовленостей, досягнутих між Росією і Україною у січні та березні 1654 р.;

— розвивати уміння учнів здобувати інформацію із джерел правового характеру та узагальнювати їх певним чином; виробляти вміння аргументувати свою думку;

— виховувати інтерес до історії України, повагу до видатних борців за її незалежність.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Вид уроку: лабораторно-практична робота.

ХІД РОБОТИ

I. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАТЬ.

Запитання.

1. Яким був головний підсумок Національно-визвольної війни в розглянутий період?

2. Назвіть основні битви у 1650—1653 рр.

3. Чому у зовнішній політиці виразною стала орієнтація на Російську державу?

II. СПРИЙМАННЯ ТА УСВІДОМЛЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ

Для кращого усвідомлення подій, що відбулися протягом 1654—1657 рр., та охоплення всього обсягу матеріалу **вчитель** поділяє клас на чотири групи.

Завдання групам:

1-а група. Переяславська рада. Угода 1654 р.

— Охарактеризуйте положення договору 1654 року;

— Як поставилися до угоди різні стани?

— Визначте історичне значення події.

1. Жалувана грамота Олексія Михайловича Війську Запорізькому на збереження його прав і вольностей (27 березня 1654):

«И мы, великий государь наше царское величество, подданого нашего Богдана Хмельницкого, гетмана Войска Запорожского, и все наше царского величества Войско Запорожское пожаловали велели им быти под нашею царского величества высокою рукою по прежним их правам и привилиям, каковы им даны от королей польских и великих князей литовских, и тех их прав и вольностей нарушивати ничем не велели, и судить им велели от своих старших по своим прежним правам, а наши царского величества бояре и воеводы в те их войсковые суды вступатись не будут. А число Войска Запорожского указали есмя, по их же челобитью, учинить спискового 60 000, всегда полное. А буде судом божиим смерть случитца гетману, и мы, великий государь, поволели Войску Запорожскому обирати гетмана по прежним их обычаем самим меж себя.

А кого гетмана оберут, и о том писати к нам, великому государю, да тому ж новообранному гетману на подданство и на верность веру нам, великому государю, учинити, при ком мы, великий государь, укажем, а при булаве гетманской староству Чигиринскому со всеми его принадлежностями, которые преж сего при нем были, указали есмя быти попрежнему. Также и имений казацких и земель, которые они имеют для пожитку, отнимати у них и вдов после казаков остальных у детей не велели, а быти им за ними попрежнему. А буде ис которых пограничных государств учнут приходит в Войско Запорожское к гетману Богдану Хмельницькому послы о добрых делах, и мы, великий государь, тех послов гетману принимать и отпускать поволели. А ис которых государств, и о каких делах те послы присланы, и с чем отпущены будут, и гетману о том о всем писати к нам, великому государю, вскоре. А буде которые послы от кого присланы будут с какими противными к нам, великому государю, делом, и тех послов в Войске задерживать и писать об них к нам, великому государю, вскоре ж, а без нашего царского величества указу назад их не отпускать. А с турецким салтаном и с польским королем без нашего царского величества указу ссылки не держать.

И по нашему царского величества жалованью нашим

царского величества подданым Богдану Хмельницкому, гетману Войска Запорожского, и всему нашего царского величества Войску Запорожскому быти под нашею царского величества високою рукою по своим прежним правам и привиліям и по всем статьям, которые писаны выше сего. И нам, великому государю, и сыну нашему, государю царевичю князю Алексею Алексеевичю, и наследником нашим служить, и прямити, и всякого добра хотети, а на наших государских неприятелей, где наше государское повеленье будет, ходити, и с ними битись, и во всем быти в нашей государской воле и послушанье навеки».

2-а група. Військові дії 1654—1655 років.

— Як відбувалися та які мали результати воєнні дії проти Польщі 1654—1655 рр.?

— Використайте контурну карту для закріплення матеріалу.

1. Літопис Самовидця про події у Вільносі 1656 року: «Того ж літа у Вильню комиссия отправодалася з ляхами, на которые и посторонных 60 монархов и цесарские медиаторове были, и козацкіє послове от Хмельницкого там же были; але згоди не стало, — и так надаремне тая комиссия отправодалася и розіхалися».

...А гетман Хмельницький зоставал з войсками на Україні, бо не міг ні од кого наступованя, а до того уже и сам неспособного здоровья был. Тільки тое войско, зостаючое от Уманя, к Богу и к Дністрові ходило з сином Хмельницкого Тимошем на помоч господареві волоскому, тестеві его Василеві Лупулу, которой з мултанским господарем завоювалася, и там Тимоша убито, и войско тое з ущербком назад повернуло, и припровадили з собою тіло Тимошево, а господара волоского Василя Лупула взято до Царигорода, и там зоставал у вязеню в Едикулі и померл тамо».

3-я група. Віленське перемир'я та зміна зовнішньої політики Б. Хмельницького.

— Встановіть причини та наслідки Віленського перемир'я.

— Чи досяг Б. Хмельницький очікуваних результатів від договору 1654? Відповідь обґрунтуйте.

— Чому Б. Хмельницький починає розширювати зовнішньополітичні зв'язки?

2. Уривок з роботи російського історика С. Соловйова:

«В прошлом году, когда царские послы, князь Одоевский с товарищами, заключили с поляками мирный договор, то по указу царского величества отправлены были туда, в Вильну, и посланцы от гетмана Богдана Хмельницкого и всего Войска Запорожского. Когда эти посланцы приехали назад, то, ухватя гетмана за ноги и облившись слезами, завопили: Сгинуло Войско Запорожское в Малой России, нет ему помощи ниоткуда, некуда ему деться! ...ляхи нам сказывали, что царские послы постановили договор по поляновским статьям, и Войску Запорожскому со всею Малороссиею быть в королевской стороне по-прежнему, и если козаки в послушании у ляхов не будут, то царское величество станет ляхам на козаков помогать».

3. Грамота гетмана Богдана Хмельницького до Государя Московського 10 липня 1657 року:

«А что Король Казимер... и все паны рады Коруны

польской тебя, великого государя нашего, ваше царское величество, на Коруны Польскую и на Великое Княжество Литовское обрали, так чтоб и ныне того неотменно держали. А мы вашему царскому величеству, как под солнцем в православии сияющему государю и царю, как верные подданные, прямо желаем, чтоб царское величество, как царь православный, под крепкую свою руку Коруны Польскую принял».

4. Історик Дмитрій Банташ-Каменьський про переговори після битви під Озерною в своїй «Історії Малоросії»:

«Хан принял с великим гневом Хмельницкаго, поднесшаго ему, по восточному обычаю, дары, и бросив оные на землю, начал упрекать его в учиненном им с московитянами, а не с крымцами, союзе против поляков. Хмельницкий с своей стороны напоминал хану о Берестечком и Жванском сражениях, на которых татары столь постыдно изменили козакам. Хан присоединил тогда к гневу угрозы и ссылался на великую силу татар, под предводительством Батыя приведших в трепет России, Польшу и Германию. «Ужели, отвечал на сие хладнокровно Хмельницкий, ты думаешь меня, хан, подобно хлопца малоумнаго, устрашить. Ведаю, что татарския царства: Сибирское, Казанское, Астраханское и инья многия, откуда безчисленныя войска ордынския на войну исходили, вам уже помощи не дадут, находясь под скипетром Российским. Что не упомянул ты о Батые, славнейшем Вожде вашем, то помысли: война подобна мечу обоюдному; снисканное вам Батыем потеряно было Мамаем».

IV. ПІДСУМОК УРОКУ.

У складних зовнішньополітичних умовах гетьман Б.Хмельницький намагався знайти вихід із ситуації і наполегливо шукав нові точки опори в боротьбі з Річчю Посполитою. Він вів переговори з Туреччиною, Москвою, Волощиною, Семиграддям, Швецією. Союз із Туреччиною укласти не вдалося, переговори з Молдовою минули безрезультатно, а втягнути у війну Швецію Б. Хмельницький не зміг.

Саме тому гетьман був змушений знову звернутися до російського царя з пропозиціями тісного союзу в боротьбі проти Польщі, що призводить до розподілу українських земель. Українсько-московський договір 1654 р. був не простою подією в політиці Б. Хмельницького та історії України. Переяславська рада зіграла значну роль в утвердженні Української держави, а правовою суттю Березневих статей став розрив з Річчю Посполитою і вступ України у міжнародні відносини як суб'єкта тогочасного міжнародного права.

V. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ.

1. Опрацювати параграф підручника.
2. Підготувати кросворд «Національно-визвольна війна сер. XVII ст.»
3. Підготуйте рольову гру: «Козацько-московські переговори у Переяславі, 8 січня 1654 р.»